

Folksjukdomar och dödsorsaker i den svenska samebefolkningen

Per Sjölander, professor
Akademi Norr, Vilhelmina

AKADEMI
NORR

Innehåll

- Dödlighet och somatisk hälsa
- Psykosocial och mental hälsa
- Livssituation och riskfaktorer
- Tänkbara åtgärder

AKADEMI
NORR

Livslängd och dödsorsaker

1961-2000

Cancer

1961-2003

Hjärt-kärlsjukdomar

1985-2002

Hassler S, Sjölander P, Barnekow-Bergqvist M, Kadesjö A. **Cancer risk in the reindeer breeding Sami population of Sweden, 1961-1997.** *European Journal of Epidemiology* 2001; 17: 969-976

Hassler S, Johansson R, Sjölander P, Grönberg H, Damber L. **Causes of death in the Sami population of Sweden, 1961-2000.** *International Journal of Epidemiology* 2005; 34: 623-629

Hassler S, Sjölander P, Johansson R, Grönberg H, Damber L. **Cancer in the Swedish Sami population in relation to lifestyle and genetic factors.** *European Journal of Epidemiology* 2008; 23: 273-280

Hassler S, Soininen L, Sjölander P, Pukkala E. **Cancer among the Sami. A review on the Norwegian, Swedish and Finnish Sami populations.** *International Journal of Circumpolar Health* 2008; 67: 421-32

Sjölander P, Hassler S, Janlert U. **Stroke and acute myocardial infarction in the Swedish Sami population – Incidence and mortality in relation to income and level of education.** *Scandinavian Journal of Public Health* 2008; 36: 84-91

AKADEMI
NORR

Dödsolyckor

1961-2000

- **Ingen förhöjd förekomst av dödsolyckor bland icke renskötande samer**
- **Rensköttande män, förhöjd risk jämfört med icke-samer i samma geografiska område mellan (SMR 2.18, 95%CI 1.57-2.94)**
 - 2 dödsfall per år 1961-1980.
 - 3 dödsfall per år 1981-2000.

Hassler S, Johansson R, Sjölander P, Grönberg H, Damber L. Causes of death in the Sami population of Sweden, 1961-2000. International Journal of Epidemiology 2005; 34: 623-629

Hassler S, Sjölander P, Johansson R, Grönberg H, Damber L. Fatal accidents and suicide among reindeer herding Sami in Sweden. International Journal of Circumpolar Health 2004; 63 (Suppl 2): 384-388

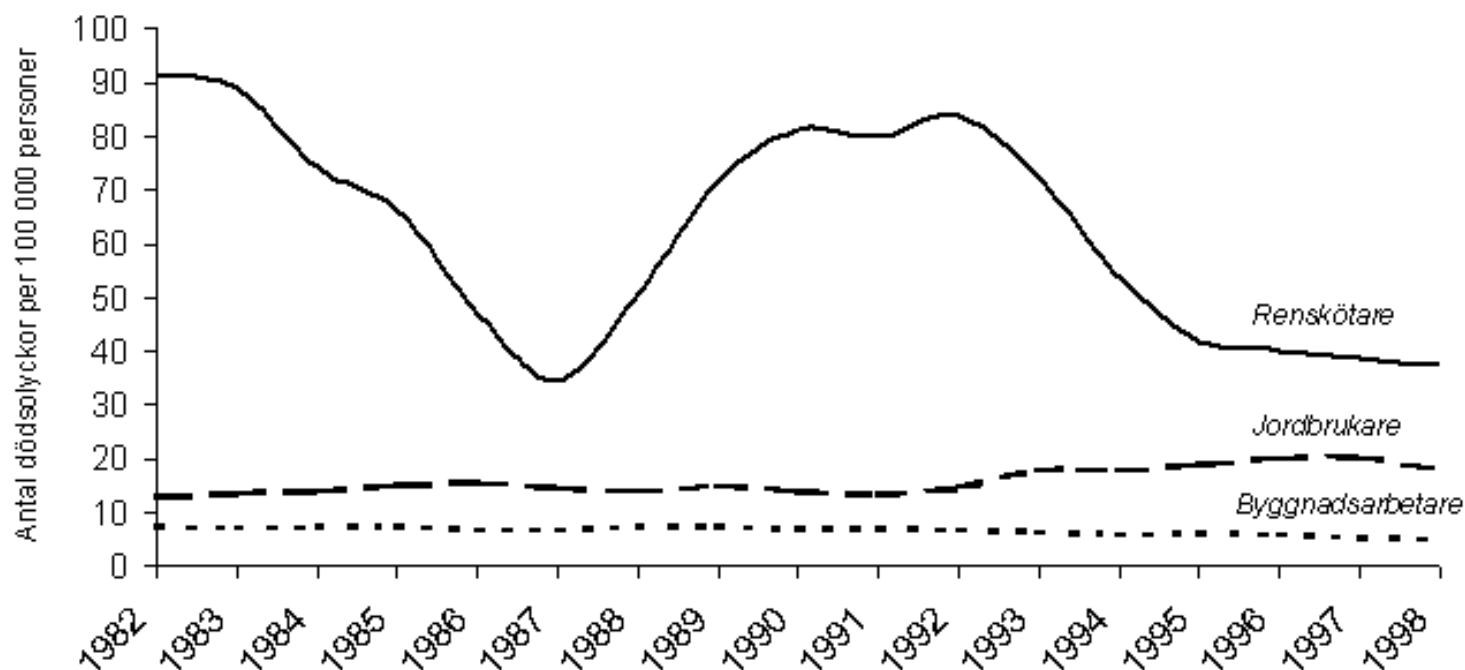
Ahlm K, Hassler S, Sjölander P, Eriksson A. Unnatural deaths in reindeer-herding Sami families in Sweden. International Journal of Circumpolar Health 2010; 69: 129-137

AKADEMI
NORR

Dödsolyckor inom rennäringen

Antal arbetsrelaterade dödsolyckor bland män inom rennäringen 1982-1998
i jämförelse med några andra yrkesgrupper

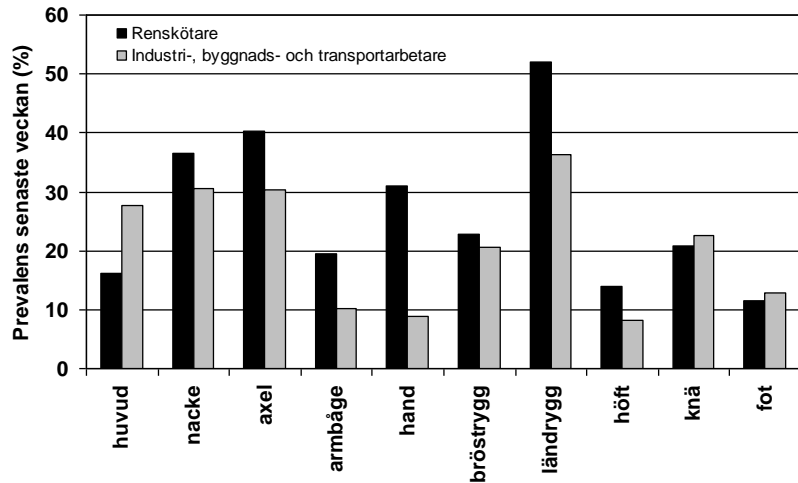

Figur Z. Antalet arbetsrelaterade dödsolyckor per 100 000 personer i de yrkesgrupper som är mest drabbade av dödsolyckor. Datat är hämtat från Hassler S, Sjölander P, Johansson R, Grönberg H, Damber L. Fatal accidents and suicide among reindeer herding Sami in Sweden. *International Journal of Circumpolar Health* 2004; 63 (Suppl 2): 384-388.

AKADEMI
NORR

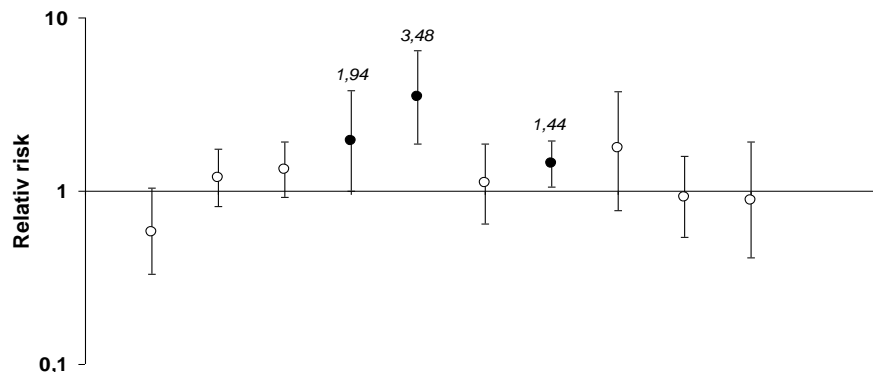
Belastningsskador i rennäringen

Renskötande män högre prevalens i jämförelse med män i industri-, transport- och byggarbete

~20% olycksrelaterade

~80% annan orsak

Signifikant samband mellan besvär och arbetskrav

Daerga L, Edin-Liljegren A, Sjölander P. Work-related musculoskeletal pain among reindeer herding Sami in Sweden – A pilot study on causes and prevention. *International Journal of Circumpolar Health* 2004; 63 (Suppl 2): 343-348

Sjölander P, Daerga L, Edin-Liljegren A, Jacobsson L. Musculoskeletal symptoms and perceived work strain among reindeer herders in Sweden. *Occupational Medicine* 2008; 58: 572-579.

AKADEMI
NORR

Psykosocial exponering

Krav-kontroll i arbetet

Renskötande män

- **högre krav och kontroll jfr kvinnor i renskötarfamiljer**
- **högre krav och kontroll jfr transportarbetare**
- **högre krav, kontroll och kk-kvot jfr byggnads- och industriarbetare**

AKADEMI
NORR

SAMMANFATTNING

Vad vet vi om samernas somatiska hälsosituation i Sverige?

- Dödlighet och sjuklighet i **cancer och hjärt-kärlsjukdomar** jämförbar med majoritetsbefolkningen, men oro smoln finns...
- Hög förekomst av **dödsolyckor** bland renskötande män
- Hög förekomst av **arbetsrelaterade olyckor och belastnings-skador** bland renskötande samer

**AKADEMI
NORR**

Psykosocial och mental hälsosituation

AKADEMI
NORR

Själv mord

1961-2000

För samiska kvinnor och icke renskötande män, ingen skillnad jämfört med andra norrlänningar

För renskötande män, överrisk för självmord

- **jämfört med män i Norrland**

1.50 (1.16-2.49)

- **jämfört med renskötarnas “svenska grannar”**

1.38 (0.95-1.94)

Hassler S, Johansson R, Sjölander P, Grönberg H, Damber L. Causes of death in the Sami population of Sweden, 1961-2000. International Journal of Epidemiology 2005; 34: 623-629

Hassler S, Sjölander P, Johansson R, Grönberg H, Damber L. Fatal accidents and suicide among reindeer herding Sami in Sweden. International Journal of Circumpolar Health 2004; 63 (Suppl 2): 384-388

AKADEMI
NORR

Psykosocial ohälsa

Symptom på ångest och depression

Både män och kvinnor i renskötarfamiljer uppvisar fler symptom på ångest och depression jämfört med icke-samer i samma geografiska område.

Männen uppvisar fler symptom än kvinnorna.

Symptomen hos männen signifikant kopplade till arbetsbelastningen.

**AKADEMI
NORR**

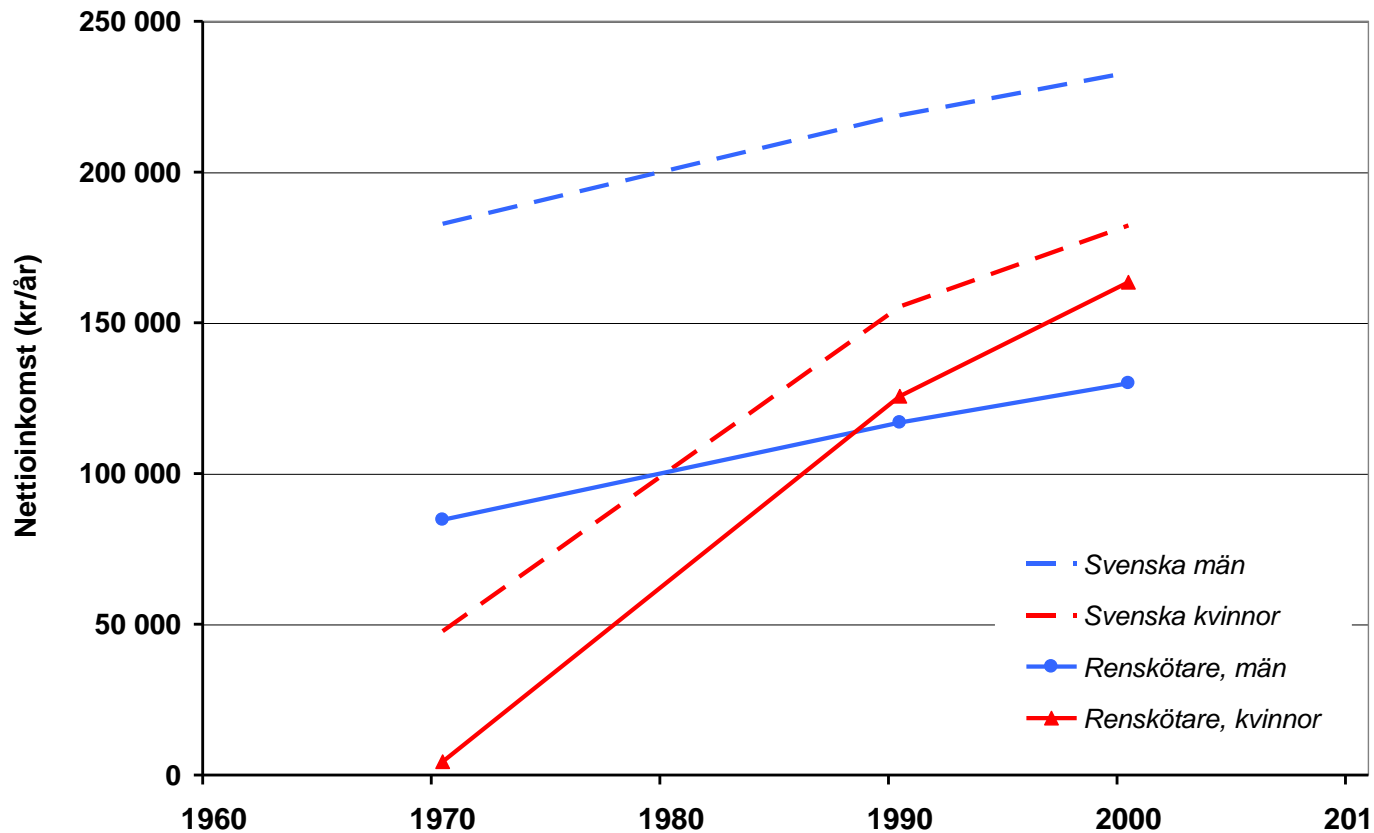
Bidragande orsaker till psykosociala ohälsa i den renskötande befolkningen

AKADEMI
NORR

Inkomstutveckling

Nettoinkomst

AKADEMI
NORR

Förtroende för sjukvården

Både män och kvinnor i renskötarfamiljer har lägre förtroende för sjukvården jämfört med icke-samer i samma geografiska område.

2/3 rapporterar dåligt eller mycket dåligt förtroende för
-psykiatri
-primärvård

Ungefär dubbelt så vanligt som bland andra glesbygdsbor
(kontrollerat för skillnader i utbildningsnivå och ålder)

AKADEMI
NORR

Orsaker till den psykosociala situationen

okunskap

diskriminering

”god man reder sig själv”

kolonialism

**Marginalisering och
maktlöshet**

segregering

konservatism

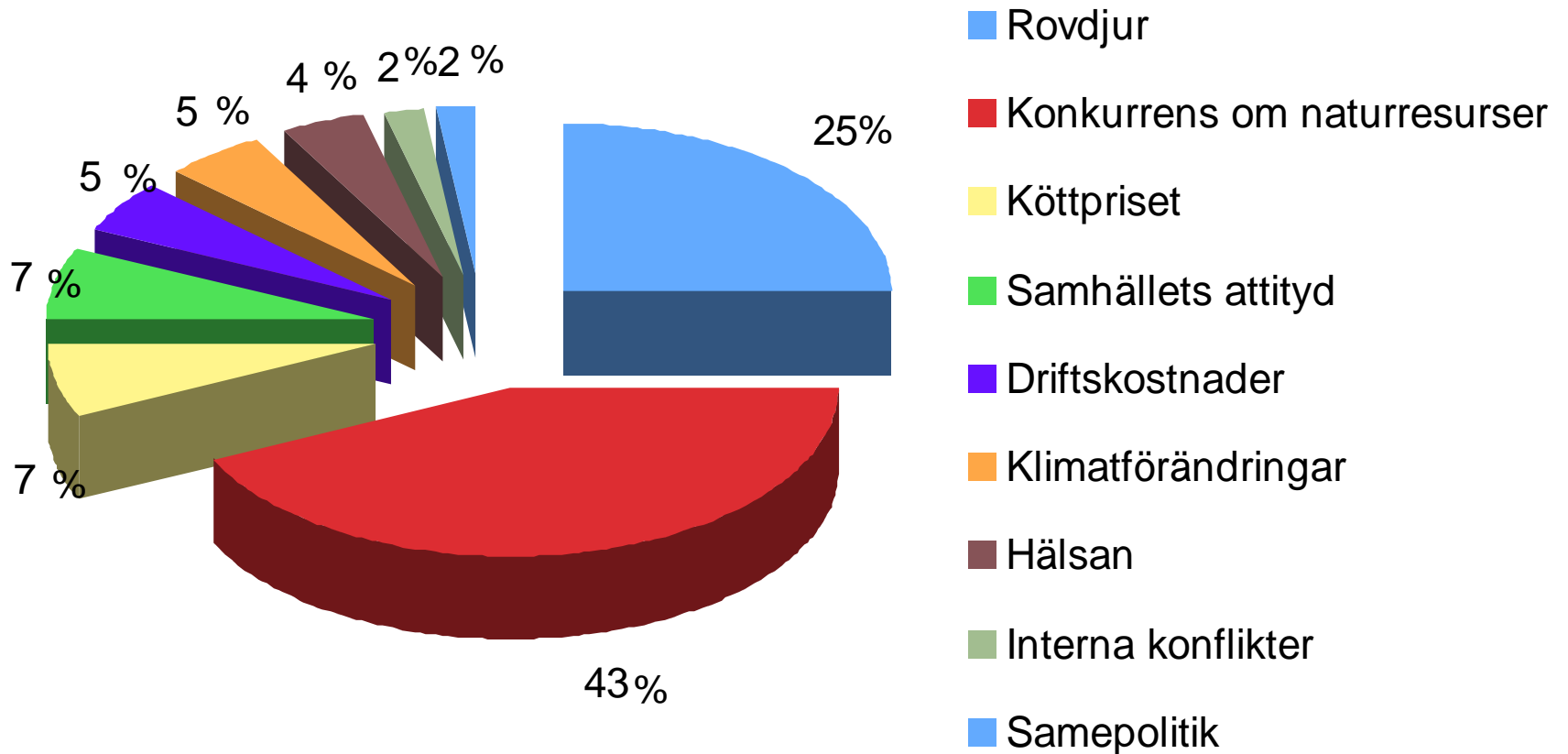
assimilering

likabehandling *versus* positiv särbehandling

AKADEMI
NORR

Hot mot rennäringen

AKADEMI
NORR

Exploatering av renbetesmark

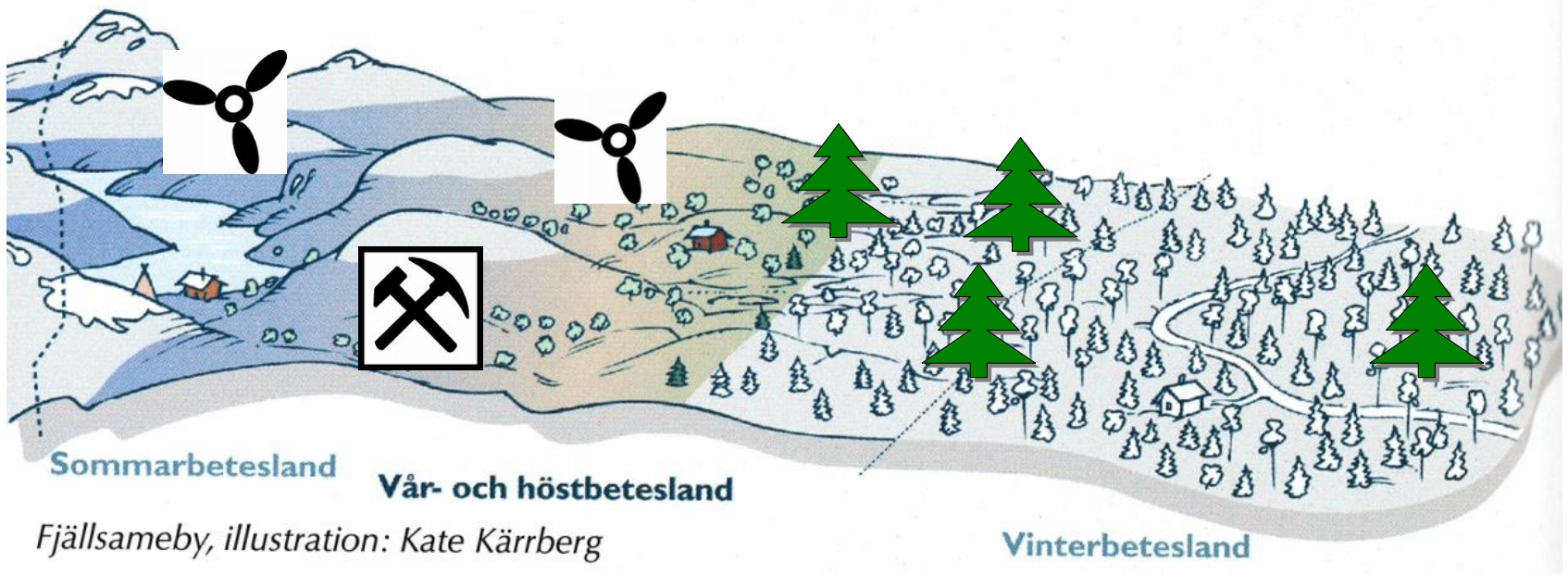
Vindkraft

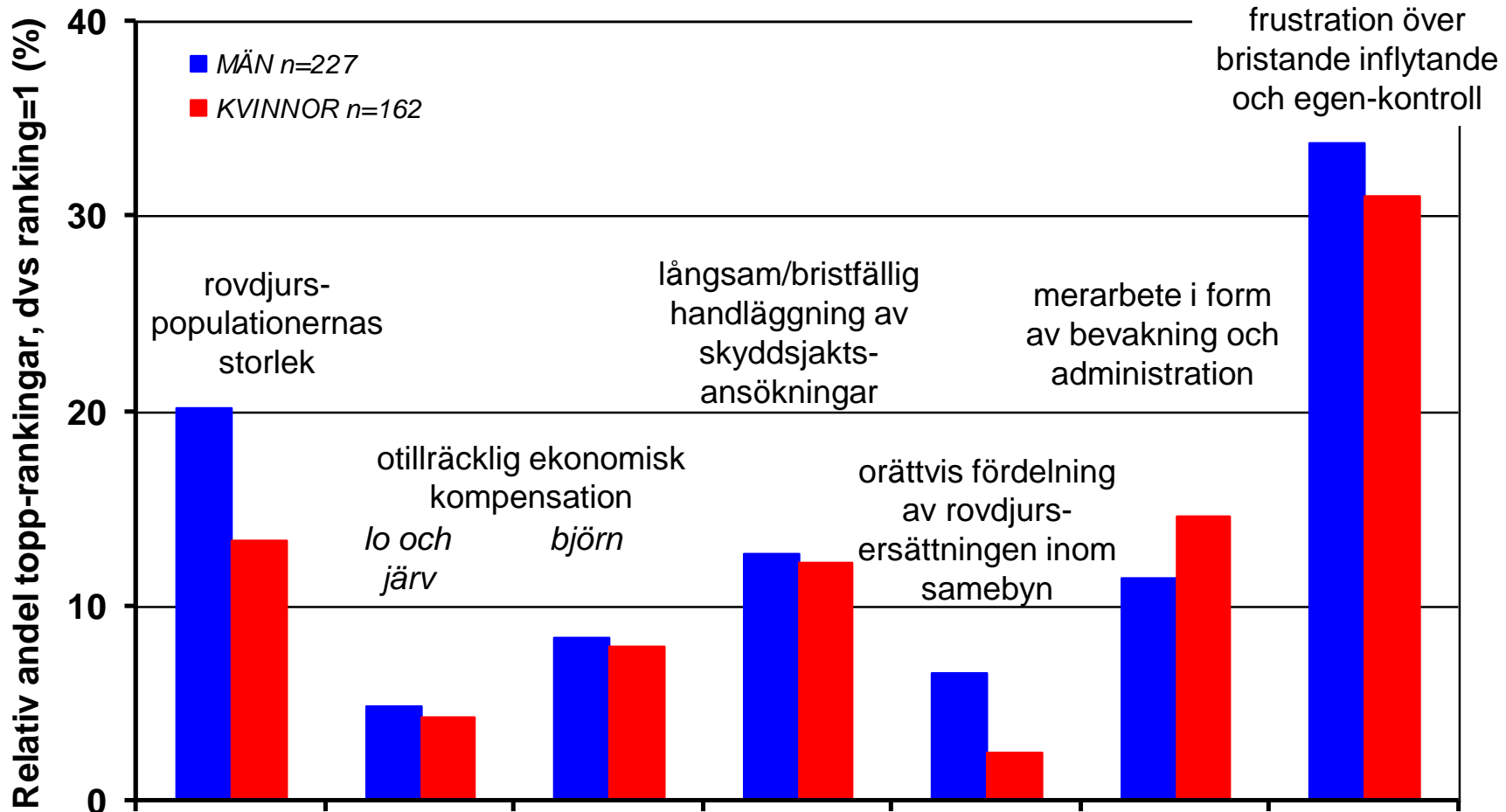
Skogsbruk

Gruvor

Vad upplevs som mest besvärande i den nationella rovdjurspolitiken?

AKADEMI
NORR

Vad vet vi om samernas psykosociala hälsosituation i Sverige?

- Besvärlig **psykosocial och socioekonomisk situation** för renskötande samer
 - högre förekomst av självmord bland männen
 - höga arbetskrav, liten egen-kontroll och socialt stöd
 - låg nettoinkomst och formell utbildningsnivå bland männen
 - låg självupplevd livskvalitet
 - tillvaron mindre meningsfull, hanterbar och begriplig jämfört med majoritetsbefolkningen
 - hög förekomst av symptom på ångest och depression

AKADEMI
NORR

Vad vet vi INTE om samernas hälsosituation?

Massor! ... bl.a.

- diabetes, astma-allergier
- sjuklighetens förändringar över tid
- sjuklighetens koppling till kända riskfaktorer
- nyttjandet av samhällets sjukvårds- och omsorgssystem
- kulturella normer och värdesystems effekter på hälsan
- diskriminerande strukturers effekter på hälsan
- den "icke-renskötande" samebefolkningens hälsosituation
- med mera, med mera....

AKADEMI
NORR

Vad behöver göras?

Mer kunskap

Långsiktighet och kontinuitet

- permanent organisation
- fasta resurser

Åtgärder mot
identifierad ohälsa

De renskötande samerna hälsoproblem

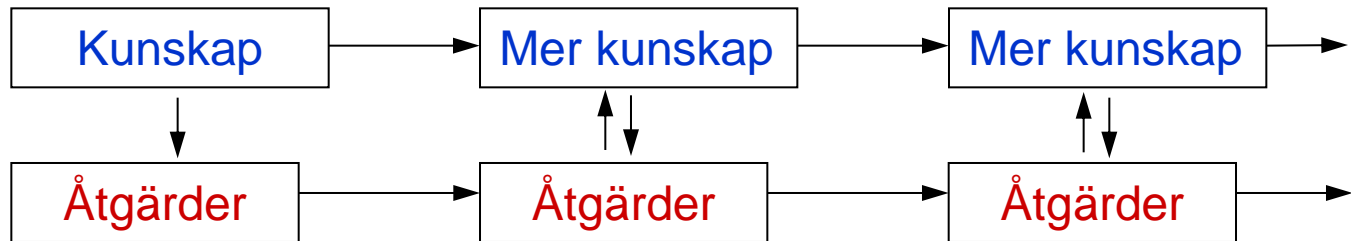
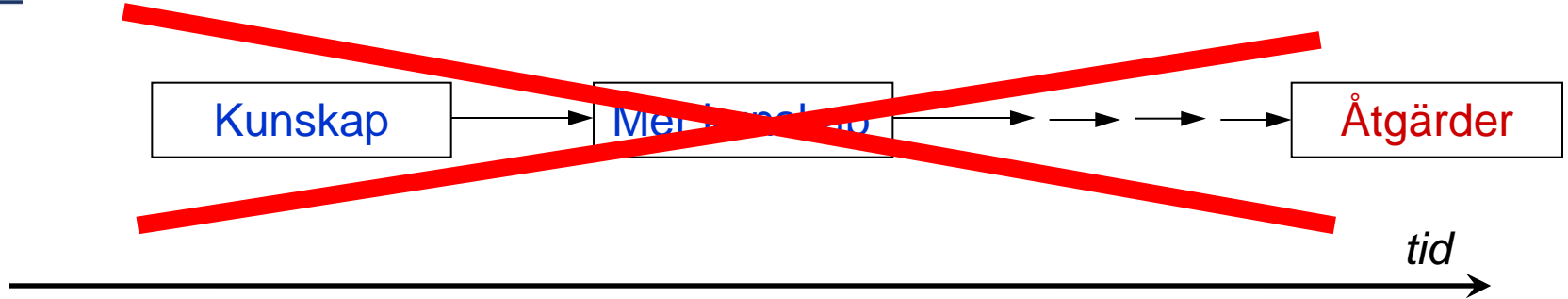
- rennäringens förutsättningar och arb.miljö
- den samiska kulturens förutsättningar

**Nationell folkhälsostrategi för
samebefolkningen**

AKADEMI
NORR

Hur?

**KONTINUERLIGA, PARALLELLA OCH SAMORDNADE
PROCESSER!**

Sjölander P. What is known about the health and living conditions of the indigenous people of northern Scandinavia, the Sami? Global Health Action 2011: 4

Sjölander P, Edin-Liljegren A, Daerga L. Samernas hälsosituation i Sverige – en kunskapsöversikt. Sametingets utredningsserie 2009:1

Tack för uppmärksamheten!